

Hur hanterar den svenska staten religiös mångfald?

Karlstads Universitet 4 december 2019

Per Pettersson
Professor i religionssociologi
Karlstads universitet

Hur hanterar staten religion?

- Religion betraktas som en privat angelägenhet
- Religion hör till den privata individ- och familje-sfären
- Religion ska hållas utanför offentliga statliga sammanhang
- **Staten och offentliga myndigheter och institutioner ska vara sekulära och religiöst neutrala**
- **Men verkligheten är mer komplex!**

Hur hanterar staten...

1. Religion inom lagstiftning?
2. Religion i offentliga institutioner?
3. Offentliga myndigheters/represententers officiella användning av religion och religiösa organisationer?

Lag om religionsfrihet, men...

(SFS 1951:680)

- **Likhet inför lagen:** Inga undantag från allmän lag med hänvisning till religion
 - Ett undantag: Medlemmar av Jehovas vittnen är sedan 1966 befriade från obligatorisk militärtjänstgöring
- Till skillnad från katolska länder, mellanöstern, m.fl. (legal pluralism)

Lag om religionsfrihet, men...

(SFS 1951:680)

- Inget undantag för **religiös rituell slakt**. Samma slaktregler gäller för alla.
- Allmän yttrandefrihet även inom religionsområdet: Lagen om **blasfemi (hädelse)** avskaffades 1970 och ersattes av lagen om hets mot folkgrupp (SFS 2002:906)
- **Samvetsfrihet** med hänvisning till religionsfrihet accepteras inte (ex. rättsfall angående en kristen barnmorska 2017)
- **Manlig omskärelse** accepteras under vissa omständigheter, men lagen nämner inte religion som motiv (SFS 2001:449)

Centrala lagar vid stat-kyrka reformen år 2000

- Trossamfund i Sverige fick en **jämställd** juridisk ställning
 - *Lagen om trossamfund (SFS 1998:1593)*
- Samtidigt som Svenska kyrkans **särställning** bevarades genom en särskild lag
 - *Lagen om Svenska kyrkan (SFS 1998:1591)*
- Små trossamfund ges **statligt ekonomiskt stöd** för sin verksamhet (ej Svenska kyrkan)
 - *Lagen om stöd till trossamfund (SFS 1999:932)*

Religiös tillhörighet i Sverige (2015)

(= "betjänade" enligt Statens stöd till trossamfund, SST)

Befolkning 9,9 miljoner

Svenska kyrkan	6 225 091	63%
Ortodoxa/österländska kyrkor	140 275	1,4%
Equmeniakyrkan	125 610	1,3%
Pingströrelsen	106 819	1,1%
Islamiska samarbetsrådet	139 759	1,4%
Romersk-katolska kyrkan	113 053	1,1%
Små kristna samfund	53 048	0,5%
Evangeliska frikyrkan	50 132	0,5%
Evangeliska fosterlandsstiftelsen(EFS)	39 413	0,4%
Andra religiösa organisationer	60 503	0,6%
Summa:		71,7%

**Är Sverige ett
mångreligiöst land?**

Sverige är både
mycket heterogent
och
mycket homogent

Svenska kyrkans juridiska särställning

- Ska enligt lag vara ett evangelisk-lutherskt trossamfund, en öppen folkkyrka med en demokratisk organisation och rikstäckande verksamhet (SFS 1998:1591)
- Har ansvar för att anordna och hålla allmänna begravningsplatser (SFS 1990:1144)
- Får ekonomiskt stöd för underhåll av byggnader som är kulturellt och historiskt särskilt värdefulla (SFS 1988:950)
- Statschefen (kungen) måste tillhöra Svenska kyrkan (SFS 1810-09-26)

2. Religion i offentliga institutioner

(religionsfrihet/service för patienter etc./religion som kultur)

- Sjukhus (271 sjukhuspräster/pastorer)
- Kriminalvården (160 fängelsepräster/pastorer/imamer)
- Försvaret (37 militärpräster, stabspastor)
- Universitet (universitetspräster, pastorer)
- Offentliga (kommunala) skolor
 - t.ex. religiösa friskolor, skolavslutningar i kyrkor

Religiösa friskolor i Sverige

(Svenska Dagbladets kartläggning, mars 2018)

- 71 grundskolor och gymnasieskolor
 - 59 kristna
 - 11 muslimska
 - 1 judisk

Skolavslutning i Hällekis kyrka

Skolavslutningar i kyrkobyggnader

Traditionen praktiseras i 50% av alla skolor och på 90% av alla lokala orter (Kyrkans Tidning, maj 2011, 60% svarsfrekvens)

- Undersökning bland 720 rektorer 2013-06-05
 - 50% har skolavslutningar i kyrkan
 - 8 av 10 rektorer tror att traditionen kommer fortsätta
- Undersökning bland 1467 geografiska församlingar inom Svenska kyrkan
 - 90% har skolavslutningar i kyrkan
 - Mest frekvent i den nioåriga grundskolan

Skolavslutning i en kyrka kan arrangeras:

(Skolverket 2010)

- om den genomförs på ett sätt som gör det möjligt för alla elever att delta på samma sätt som gäller för andra skolaktiviteter
- om ingen bön, välsignelse eller andra religiösa inslag förekommer, med undantag för två kristna psalmer som kan ingå

3. Offentliga myndigheters/representanters officiella användning av religion och religiösa organisationer

Gudstjänst i Storkyrkan vid riksdagens öppnande 10/9 2019

Alternativ sekulär ceremoni arrangerad av Humanisterna vid riksdagens öppnande 10/9 2019

Offentliga myndigheters/representanters officiella användning av religion/religiösa organisationer

- Ingen användning av religiös retorik eller referens till religion i tal av statsöverhuvud (statsminister/president/kunglighet)
- Ökande roll för Svenska kyrkan i samband med kriser och katastrofer
- Ökad religiös närvaro och ritualer i officiella ceremonier i samband med kriser och katastrofer (sorge- och minnesgudstjänster etc.)
- Ökat samarbete mellan statliga och kommunala myndigheter och trossamfunden, som en del av civilsamhället (främst Svenska kyrkan)

Stat-religion relationer

Två olika svenska religiösa normaliteter

- Det finns en sekulär offentlig religiös normalitet under “normalt” vardagliga förhållanden, att behålla religion inom den privata sfären och att hålla den utanför det offentliga området
- Det finns en annorlunda religiös offentlig normalitet under speciella förhållanden och situationer
 - Inom särskilda områden där religion/religiösa aktörer är en (nästan) integrerad del av offentliga myndigheter/institutioner
 - I traditionella kulturella kontexter som skolavslutningar
 - I kris- och katastrofsituationer
- Det finns accepterade områden för, och växlingar mellan, dessa normaliteter

Svensk religiös ”normalitet”
i den offentliga sfären
– i vardagen och i speciella situationer

Det som betraktas som
religiöst “onormalt” i normalt vardagsliv,
uppfattas som
religiös normalitet i “onormala” situationer

PALGRAVE STUDIES IN RELIGION, POLITICS, AND POLICY

RELIGIOUS COMPLEXITY IN THE PUBLIC SPHERE

Comparing Nordic Countries

EDITED BY INGER FURSETH

Foreword by Craig Calhoun

Tendenser i statens/regeringens policy rörande trossamfund

- En tendens att fokusera på de trossamfund som uppfattas som potentiella problem för integration, orsak till värderingskonflikter etc.
- En tendens att fokusera på ekonomiska relationer: de som tar emot ekonomiskt stöd behöver kontrolleras, och uppmärksammas därmed
- Därigenom granskas och utvärderas de små trossamfunden (som är de som får ekonomiska bidrag), vilket innebär en utveckling av dessa mot en närmare relation till staten
- Medan Svenska kyrkan tenderar att falla utanför statens aktiva intresse - och därmed utveckla en svagare relation till staten
- Efter år 2000 utvecklas en omvänd stat-religion dynamik jämfört med tidigare: Minoritetsreligion får starkare band till staten och blir mer ekonomiskt beroende (och därmed indirekt kontrollerade) av staten
- Majoritetsreligionen (Svenska kyrkan) tenderar att marginaliseras i den officiella diskursen om religionens roll i samhället

Trossamfunden – en god kraft i samhället

(Regeringskansliet, 2014, 12 sidor)

Stefan Stefan Attefall med Haider Ibrahim, Islamiska samarbetsrådet, och Fadila Jasarevic, Bosniakiska islamiska samarbetsrådet (s.8).

Syrisk ortodoxa kyrkans ärkebiskop i Sverige Dioscoros Benyamin Atas, grekisk-ortodoxa biskopen Demetrios Charbak, syrisk-ortodoxa biskopen Jean Kawak och den syriska, protestantiska prästen Riad Jarjour informerar Stefan Attefall om situationen för de kristna i Syrien (s.9)

Jan-Erik Levy, styrelseordförande vid Föreningen Judiska hemmet i Stockholm, Samuel Borg, vd vid Immanuelskyrkans vård AB, Stefan Attefall, Maria Larsson och Gustaf Carlsson, vd vid Södermalmskyrkans Vård och omsorg (s.10).

*Rabbinen David Lazar vid Stockholms synagoga
visar torarulle för samfundsminister Stefan Attefall (s.12)*

Svenska kyrkans samhällsroll nämns bara en gång i broschyren
– som ansvarig för begravningsverksamhet
(och inte alls som en religiös eller social aktör) (s.11)

Staten har övergripande ansvar för att begravningsverksamheten fungerar. Ansvaret omfattar alla som är folkbokförda i Sverige.

*På de flesta orter är **Svenska kyrkan** ansvarig för begravningsverksamheten. Det handlar bland annat om att se till att det finns tillräckligt antal gravplatser, att ta emot stoft för förvaring och visning samt att sköta gravsättning och kremering.*

***Svenska kyrkan** – eller kommunen i de orter där kommunen är ansvarig för begravningsverksamheten – ska kunna anvisa och hålla med lokaler som lämpar sig för begravningsceremoni.*

Regeringens broschyr väcker frågor om:

- Uppfattningen av Svenska kyrkan som trossamfund, och dess relation till andra trossamfund efter stat-kyrka reformen 2000
- Regeringens/statens definition av begreppen "Trossamfund" och "Religion"

Kan de nya formerna av stat-religion relationer betraktas som en effekt av nyliberal ekonomisk/politisk filosofi och marknadsekonomi?

- Ekonomi och ekonomiska relationer styr statens fokus och intresse
- Trossamfund (liksom andra delar av civilsamhället) värderas i relation till den nytta de kan bidra med till staten
- Bidrag, överenskommelser och kontraktsmässiga relationer (t.ex. inom välfärdsområdet) kan betraktas som en form av statlig ny-reglering av religion och kontroll av religiösa organisationer